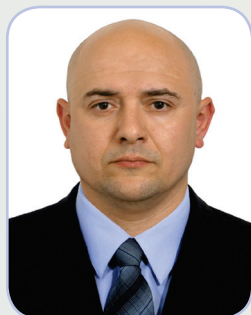

DREPT INTERNAȚIONAL

CZU 341.231.14

DIMENSIUNEA DREPTULUI LA UN PROCES ECHITABIL
(ART. 6 CEDO)

Dan SÎRBU,
*absolvent al Institutului
Național al Justiției*

SUMAR

Art. 6 al Convenției Europene a Drepturilor Omului garantează dreptul la un proces echitabil și public asupra drepturilor și obligațiilor cu caracter civil ale unei persoane sau ale oricărei acuzații sau învinuiri penale prezentate împotriva sa. Deși Convenția Europeană nu prevede expres noțiunea de „proces echitabil”, Curtea Europeană a Drepturilor Omului încearcă să desemneze ansamblul drepturilor oferite justițiabililor în așa fel încât fiecare stat, parte la Convenție, are obligația de a asigura fiecărui cetățean de-al său un mediu adecvat pentru apărarea drepturilor și libertăților garantate.

Cuvinte-cheie: *Convenția Europeană a Drepturilor Omului (CEDO), Curtea Europeană a Drepturilor Omului (CtEDO), proces echitabil, societate democratică, garanțare, sistem de drept.*

În societatea contemporană, justiția îmbrățișează o funcție fundamentală într-un stat de drept, iar administrarea ei reprezintă unul dintre atribuțiile esențiale ale puterii suverane. Această funcție implică existența unor structuri de stat apte să realizeze activitatea juridicțională. Un atare serviciu public trebuie organizat pe baza unor principii proprii, funcționale, autonome și independente.

Aceste principii guvernează organizarea sistemului judiciar și vizează funcționarea acestuia, având la bază democratismul și umanismul sistemului procesual, fie civil sau penal.

Printre aceste principii figurează accesul liber la justiție, independența judecătorilor, egalitatea în fața justiției și gratuitatea justiției, fiind intersectate într-un punct de tangență ce reglementează înfăptuirea justiției și garantarea dreptului la un proces echitabil al cetățenilor.

SUMMARY

THE DIMENSION OF THE RIGHT TO FAIR TRIAL (ART. 6 ECHR)

Art. 6 of the European Convention of Human Rights guarantees the right at the equitable and public process of the civil rights and obligations of a person or of any criminal charge or accusation against him. Notwithstanding the fact that the European Convention does not expressly refer to the notion of a „equitable process”, the European Court of Human Rights try to designate all the rights granted to the litigants, so that each State party to the Convention has the duty to ensure every citizen the enjoyment of an adequate environment for the protection of the rights and freedoms guaranteed.

Key-words: *European Convention of Human Rights (ECHR), European Court on Human Rights (ECtHR), equitable process, democratic society, guarantee, legal system.*

Plecând de la ideile respective, dreptul la un proces echitabil ocupă un loc special printre drepturile fundamentale recunoscute într-o societate democratică a cărui garantare trebuie să fie indiscutabilă oricărui sistem de drept existent.

În realitate, dreptul la un proces echitabil nu are o dimensiune statică, ci reflectă un drept complex cu o serie de criterii, pe care atât legiuitorul intern, cât și cei care sunt chemați să aplice legea, inclusiv destinatarii acesteia, trebuie să le respecte [3].

Noțiunea de „proces echitabil” este una aproape imposibil de definit, din cauza condițiilor speciale în care a apărut între constanțele drepturilor și libertăților fundamentale în sistemele juridice contemporane. În lipsa unei posibile definiții, noțiunea de „proces echitabil” a fost frecvent utilizată pentru a desemna ansamblul drepturilor-garanții de ordin procedural, oferite justițiabililor prin articolul 6 al Convenției Europene a Drepturilor Omului (CEDO), care permit punerea în valoare a drepturilor protejate prin instrumentul european.

Procesul de definire a instituției juridice a „procesului echitabil”, determinarea naturii juridice a acesteia comportă valențe dificil de stabilit, în sensul că este atât de complexă în conținut și implică atât de mul-

te obligații pentru state, încât este imposibil de spus dacă persoana de drept privat titulară a acestui drept beneficiază de un drept sau de o libertate, dacă este un drept absolut ori un drept relativ, dacă obligația este una negativă ori una pozitivă sau dacă obligația impusă statului este o obligație de rezultat ori de mijloace.

Sigur că, privite în individualitatea lor, dreptul de acces la justiție, dreptul la o instanță independentă și imparțială, dreptul la o procedură contradictorie, dreptul la asistență juridică și celelalte, care se includ în larga noțiune de „drept la un proces echitabil”, pot face obiectul unor astfel de valențe, însă o precizare generală cu privire la întreg conținutul acestuia nu poate fi formulată.

Această din urmă constatare este întărită și de Loukis Loucaides, judecător la Curtea Europeană a Drepturilor Omului (CtEDO), care într-una din opiniile sale dizidente, a punctat aspectul că „nu există o definiție a termenului de echitate în scopul aplicării Convenției. Nu este un termen definit anterior în viața juridică și totodată nu trebuie să i se dea un înțeles strict tehnic”. Dificultățile anterior precizate își au începutul în evoluția pe care au cunoscut-o garanțiile procedurale, de la opera instanțelor britanice și americane (sistemul common law) la interpretarea dată ulterior de CtEDO (sau de Comisie, până în anul 1998) – raportată tangențial și la specificitățile sistemului continental – prin intermediul jurisprudenței sale în materie [6, p.6].

În adevăr, „numai prin intermediul art. 6 al CEDO, noțiunea de «proces echitabil» a intrat în patrimoniul juridico-procesual al statelor Europei continentale. Este vorba de un aport al common law-ului în care noțiunea își are originea”. În pofida acestei dificultăți rezultate din confluența a două sisteme juridice destul de diferite – sistemul continental și cel anglo-saxon – situația justițiabililor, din punct de vedere practic, nu este afectată, ci dimpotrivă favorizată, iar acest lucru se datorează, în primul rând, principiului – constant aplicat de Curte în jurisprudența sa – asigurării drepturilor de-o manieră „efectivă și concretă”, și nicidecum „iluzorie și pur teoretică”.

Practica relevă rolul important pe care îl joacă art. 6 în cadrul sistemului Convenției: este vorba despre dispoziția cea mai des invocată în fața jurisdicției Convenției și, probabil, în fața instanțelor naționale. În acest context, Curtea admite că noțiunea de „proces echitabil” a cunoscut în jurisprudența sa una dintre cele mai remarcabile evoluții în timp, marcată în principal de importanța acordată aparenței și de sensibilitatea crescută a publicului față de organizarea și administrarea justiției.

În alt context, lipsa clarității noțiunii „proces echitabil” nu constituie o caracteristică esențialmente negativă, dat fiind faptul că permite instanței europene să descopere, în cadrul echității *stricto sensu*, o serie de garanții care nu sunt menționate expres în textul art. 6 al CEDO, cum ar fi însăși „egalitatea armelor” sau „contradictorialitatea”.

Prin lipsa definiției, noțiunea de „proces echitabil”

este des folosită de Strasbourg pentru a desemna ansamblul drepturilor oferite justițiabililor prin intermediul art. 6 al CEDO.

Importanța acestor reguli de procedură nu trebuie subestimată, deoarece nu este suficient a enumera anumite drepturi substanțiale protejate așa cum o fac mai multe convenții și tratate internaționale, ci trebuie găsite și mecanismele de procedură prin care acestea să fie apărate. CtEDO este pe deplin conștientă de aceasta, afirmând că, prin protejarea dreptului la un proces echitabil, art. 6 din CEDO vizează protecția principiului preeminenței dreptului, necondiționat legat de noțiunile de societate democratică și stat de drept [5].

În acest context, dorim să precizăm faptul că instanța de control europeană a precizat în repetate rânduri, că obligațiile instituite în sarcina statelor prin intermediul art. 6 CEDO sunt obligații de rezultat. Statele au o deplină libertate în a alege mijloacele utile care să permită sistemului lor judiciar să atingă toate scopurile art. 6: accesul liber la justiție, celeritate, publicitate, egalitatea armelor etc. [4].

Potrivit art. 6 §1 din CEDO, orice individ în persoana sa are dreptul la judecarea, în mod echitabil, în mod public și într-un termen rezonabil, a cauzei sale de către o instanță independentă și imparțială, instituită de lege, care va hotărî asupra încălcării drepturilor și obligațiilor sale cu caracter civil sau asupra oricărei acuzații în materie penală îndreptate împotriva sa. Doctrina și jurisprudența acceptă faptul că, ținând cont de formularea și scopul acestui text, art. 6 CEDO poate fi invocat atât de persoane fizice, cât și de persoane juridice. Se observă astfel că autorii Convenției nu au dorit ca drepturile procedurale conținute în textul acesteia să fie aplicabile tuturor procedurilor judiciare, ci doar celor de natură penală și civilă. Considerăm că această opțiune este cel puțin ciudată.

În pofida unei jurisprudențe care a extins destul de mult câmpul de aplicabilitate a art. 6, vom observa în cele ce urmează că rămân multe domenii ce ies de sub protecția oferită de către Convenție. Ne punem întrebarea în această situație, dacă nu cumva principiul garantării efective a drepturilor prevăzut în preambulul Convenției suferă o atingere importantă. Un argument în plus pentru a susține critica actualii formulări a art. 6 CEDO este acela că toate constituțiile statelor europene care reglementează dreptul la un proces echitabil nu fac niciun fel de distincție după natura cauzei și nu exclud din câmpul de protecție anumite proceduri.

Practic stabilirea obiectului dreptului la un proces echitabil impune determinarea domeniului de aplicare sub aspect material a textului art. 6 CEDO, mai precis delimitarea contestațiilor cu privire la drepturi și obligații cu caracter civil și acuzația în materie penală.

Aceste două noțiuni, așa cum am mai arătat, au caracter autonom specific Convenției, fiind uneori diferite de sensul dat de dreptul intern. Cu toate acestea, interpretarea noțiunilor în jurisprudența Curții se reali-

zează într-un singur sens, respectiv dacă un drept este calificat ca fiind civil, în sistemul de drept intern, el va primi aceeași calificare și pe terenul de aplicare a art. 6 al CEDO.

Cum însă sistemele statelor membre sunt extrem de eterogene cu privire la definirea naturii penale sau civile a unei proceduri, Strasbourg-ul a fost nevoit să definească noțiunile de drepturi și obligații cu caracter civil și cea de acuzație în materie penală, în mod autonom, făcând, într-o oarecare măsură, abstracție de definiția dată de dreptul intern al statului în cauză. Este suficient să amintim faptul că în unele sisteme de drept europene – precum cel francez – contravenția este inclusă în domeniul dreptului penal, în timp ce în alte sisteme – precum cel național – contravenția exclude dreptului penal ori că, dreptul britanic nu cunoaște niciuna dintre clasificările clasice în dreptul continental ale ramurilor de drept: drept public, drept privat, drept administrativ, drept penal etc. Apare astfel evidentă necesitatea prezentării conținutului acestor noțiuni autonome, înainte de analiza drepturilor procedurale conținute în art. 6 al CEDO.

Utilizarea noțiunilor autonome se impune în fața CtEDO ținând cont de specificul sistemelor juridice ale statelor-părți la Convenție, care cunosc o diversitate de abordări și interpretări ale noțiunilor de civil și penal. Așa cum am mai arătat, notiunea *autonomă* are un sens propriu în dreptul european (atât cel al drepturilor omului, cât și dreptul comunitar) și este menită să rezolve un conflict de calificare cu noțiunile similare din dreptul intern.

Bunăoară, astfel de concepte interpretate în sens autonom, specific dreptului european al drepturilor omului și, implicit, al dreptului jurisprudențial din această materie ar fi: notiunea de *tribunal*, notiunea de *drepturi și obligații cu caracter civil*, notiunea de *acuzație în materie penală* [1], notiunea de *lege* [2] etc.

Art. 6 al CEDO garantează dreptul la un proces echitabil pentru a se statua cu privire la drepturile și obligațiile cu caracter civil ale unui individ sau pentru a hotărî asupra oricărei acuzații penale aduse împotriva sa. Acesta este un articol pe care Curtea îl interpretează în mod extensiv, întrucât este de o importanță fundamentală pentru funcționarea democrației. Curtea a declarat în cauza *Delcourt c. Belgiei* din 1970 [5]: într-o societate democratică în sensul Convenției, dreptul la o bună administrare a justiției ocupă un loc atât de important, încât interpretarea restrictivă a art. 6 §1 nu ar corespunde scopului și obiectului acestei dispoziții.

După cum observăm, art. 6 §1 se referă atât la procedurile civile, cât și la cele penale, în timp ce §2 și §3 se aplică doar dreptului penal. De aceea este important de reținut că, în egală măsură, există principii de „echitate” subordonate acestui articol, dar care nu sunt în mod expres enunțate, deși au o anumită importanță pentru aplicarea acestei dispoziții.

Estimând dispozițiile legislației moldovenești, pre-

cizăm că ele sunt concepute și structurate distinct, comparativ cu prevederile CEDO. Ele sunt cuprinse în capitolele distincte ale Constituției sau fac parte din cuprinsul legilor. Conținutul drepturilor reglementate de legiuitorul nostru național este cel puțin parțial diferit de acela al prevederilor Convenției, de aici decurgând obligații distincte ale organelor statului. În esența sa, dreptul la un proces echitabil este un drept fundamental al persoanei, căruia îi corespunde obligația corelativă a statului ce constă în abținerea de la orice mijloace sau forme de îngrădire a exercițiului acestui drept. Modalitățile concrete de manifestare ale obligației generale de abstențiune ale statului sunt multiple. Importantă este cunoașterea conținutului noțiunilor incidente și conexe dreptului la un proces echitabil, care a fost precizat în jurisprudența fostei Comisiei și Curții Europene a Drepturilor Omului.

Întrucât Convenția nu este un document politic, ci unul juridic, parte integrantă a dreptului intern moldovenesc, conținutul drepturilor omului, precizat de jurisdicția de la Strasbourg, constituie „standarde internaționale” pe care Republica Moldova și le-a asumat, iar practica judiciară națională de acum încolo trebuie să acorde o atenție sporită jurisprudenței Curții.

În ceea ce privește Republica Moldova, existența acestui drept nu poate fi supusă niciunei discuții de vreme ce Constituția prevede expres dreptul oricărei persoane de a se adresa justiției pentru apărarea drepturilor, a libertăților și a intereselor sale legitime, drept ce nu poate fi îngrădit în exercitarea sa de nicio lege. Prin urmare, accesul liber la justiție este un drept pe care îl are orice persoană, iar practica instanțelor arată că dreptul la un proces echitabil a dobândit recunoaștere și acceptare universală.

Referințe bibliografice:

1. Cauza *Anghel c. României*, 31 martie 2008, <http://www.ier.ro/sites/default/files/traduceri/cedo-28183-03.pdf> (Vizitat 22.05.2017).
2. Cauza *Sunday Times c. Regatului Unit*, 26 aprilie 1979, <http://jurisprudentacedo.com/Sunday-Times-contramarea-Britanie-Libertatea-de-exprimare-Conditiide-aplicare.html>, (Vizitat 22.05.2017).
3. Dreptul la un proces echitabil. Privire generală http://www.academia.edu/7327876/DREPTUL_LA_UN_PROCES_ECHITABIL (Vizitat 15.05.2017).
4. Hotărârea *Colozza c. Italiei*, 12 februarie 1985, <http://jurisprudentacedo.com/Colozza-c.-Italia-Reclamant-care-nu-a-avut-cunostinta-de-procedurile-instituite-impotriva-sa.html> (Vizitat 17.05.2017).
5. Hotărârea *Delcourt c. Belgiei*, 17 ianuarie 1970, <https://www.legaltools.org/doc/5e02c9/pdf/> (Vizitat 12.05.2017).
6. Roghină G.E. *Dreptul la un proces civil echitabil în lumina Convenției europene a drepturilor omului și a jurisprudenței în materie*: Rezumat al tezei de doctor în drept. Sibiu (România), 2012. 25 p.

